ilmiy-amaliy jurnal · ISSN 3093-8694

UDK: 37.014.5:37.091.12

Asadova Ruxsara,
Surxondaryo viloyati pedagogik mahorat markazi “Pedagogika, psixologiya va ta’lim texnologiyalari” kafedrasi o‘qituvchisi

YANGI MILLIY TA’LIM DASTURINI ISHLAB CHIQISH VA JORIY ETISHDA PEDAGOGIK MAHORATNI RIVOJLANTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIYASI VA AMALIYOTI

Annotatsiya. Mazkur maqolada yangi milliy ta’lim dasturini ishlab chiqish va ta’lim amaliyotiga joriy etish jarayonida pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimini takomillashtirishning nazariy asoslari hamda amaliy yo‘nalishlari yoritilgan. Ta’lim mazmunining yangilanishi sharoitida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish, o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini kuchaytirish va uzluksiz kasbiy rivojlanish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, malaka oshirish jarayonini amaliy faoliyat bilan bog‘lash, tajriba almashish, mentorlik, kasbiy hamkorlik va pedagogik faoliyat natijalarini tahlil qilishga asoslangan yondashuvlar asoslab berilgan. Maqolada milliy ta’lim dasturini samarali amalga oshirishga xizmat qiluvchi pedagogik mahoratni rivojlantirishning takomillashtirilgan tashkiliy-metodik modeli taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: milliy ta’lim dasturi, pedagogik mahorat, kasbiy kompetensiya, malaka oshirish, uzluksiz kasbiy rivojlanish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, metodik tayyorgarlik, ta’lim sifati, mentorlik, kasbiy hamkorlik.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ СИСТЕМЫ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА ПРИ РАЗРАБОТКЕ И ВНЕДРЕНИИ НОВОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические основы и практические направления совершенствования системы развития педагогического мастерства в процессе разработки и внедрения новой национальной образовательной программы. Анализируются вопросы развития профессиональных компетенций педагогов в условиях обновления содержания образования, использования современных педагогических технологий, повышения методической готовности учителей и совершенствования механизмов непрерывного профессионального развития. Обосновывается необходимость тесной взаимосвязи повышения квалификации с практической деятельностью педагогов, организации наставничества, профессионального сотрудничества, обмена опытом и анализа результатов обучения. Предлагается усовершенствованная организационно-методическая модель развития педагогического мастерства, направленная на эффективную реализацию национальной образовательной программы.

Ключевые слова: национальная образовательная программа, педагогическое мастерство, профессиональная компетентность, повышение квалификации, непрерывное профессиональное развитие, современные педагогические технологии, методическая подготовка, качество образования, наставничество, профессиональное сотрудничество.

IMPROVING THE THEORY AND PRACTICE OF TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN THE DESIGN AND IMPLEMENTATION OF A NEW NATIONAL EDUCATION CURRICULUM

Abstract. This article examines the theoretical foundations and practical approaches to improving teacher professional development in the process of designing and implementing a new national education curriculum. It explores the development of teachers' professional competencies in the context of changing educational content, the application of modern pedagogical technologies, the strengthening of methodological preparedness, and the improvement of continuous professional development mechanisms. Particular attention is paid to connecting professional development programmes with classroom practice, promoting mentoring and professional collaboration, facilitating experience sharing, and evaluating teaching and learning outcomes. The article proposes an improved organisational and methodological model for developing teachers' professional skills to support the effective implementation of the national education curriculum.

Keywords: national education curriculum, pedagogical skills, professional competence, teacher training, continuous professional development, modern teaching technologies, methodological preparedness, educational quality, mentoring, professional collaboration.

KIRISH

Bugungi globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning o‘zgarishi ta’lim tizimi oldiga yangi talablarni qo‘ymoqda. Zamonaviy ta’limning asosiy vazifasi o‘quvchilarga muayyan hajmdagi bilimlarni yetkazish bilangina cheklanmay, ularning mustaqil fikrlashi, muammolarni hal qilishi, axborotni tahlil qilishi, ijodiy yondashuvi va egallagan bilimlarini amaliyotda qo‘llash qobiliyatini shakllantirishdan iborat. Ushbu vazifalarni amalga oshirish ta’lim mazmunini muntazam yangilash, o‘quv dasturlarini takomillashtirish va pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini zamon talablariga moslashtirishni taqozo etadi.

Yangi milliy ta’lim dasturini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish ta’lim tizimining mazmuniy hamda tashkiliy jihatdan yangilanishini anglatadi. Bunda o‘quv fanlarining mazmuni, o‘quv natijalariga qo‘yiladigan talablar, baholash mezonlari, o‘qitish metodlari va ta’lim resurslari o‘zaro uyg‘unlashtirilishi lozim. Biroq ta’lim dasturining mukammal ishlab chiqilishi uning amaliyotda kutilgan natijalarni berishini o‘z-o‘zidan kafolatlamaydi. Dasturda belgilangan maqsad va vazifalarning ro‘yobga chiqishi, avvalo, uni amalga oshiruvchi pedagoglarning bilimiga, kasbiy mahoratiga, metodik tayyorgarligiga va yangiliklarni o‘z faoliyatiga tatbiq eta olish qobiliyatiga bog‘liq.

Pedagogik mahorat o‘qituvchining fan bo‘yicha bilimlari, didaktik va metodik tayyorgarligi, pedagogik muloqot madaniyati, o‘quvchilar bilan samarali munosabat o‘rnatishi, ta’lim jarayonini boshqarishi hamda o‘z faoliyatini tahlil qilish ko‘nikmalarining yaxlit tizimidir. Mazkur mahorat faqat ish tajribasi ortishi bilan emas, balki

maqsadli kasbiy rivojlanish, muntazam metodik izlanish, hamkasblar bilan hamkorlik va pedagogik tajribani tahlil qilish orqali ham shakllanadi. Shu sababli yangi milliy ta’lim dasturini joriy etish jarayonida pedagoglarning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi samarali tizimni yaratish muhim ilmiy-amaliy vazifalardan biri hisoblanadi.

Amaliyotda malaka oshirish faoliyatini faqat qisqa muddatli kurslar, ma’ruzalar yoki nazariy mashg‘ulotlar bilan cheklash pedagogik mahoratning barqaror rivojlanishini ta’minlash uchun yetarli emas. O‘qituvchi yangi metodni bilishi bilan birga, uni muayyan sinf sharoitida qo‘llay olishi, o‘quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirishi va natijalarini baholashi kerak. Buning uchun malaka oshirish jarayonida nazariy bilimlarni amaliy mashg‘ulotlar, darslarni loyihalash, o‘zaro kuzatish, tajriba almashish va refleksiv tahlil bilan uyg‘unlashtirish talab etiladi.

O‘zbekiston ta’lim tizimida ham ta’lim sifatini oshirish, o‘quv dasturlarini takomillashtirish va pedagoglarning kasbiy salohiyatini rivojlantirish masalalari dolzarb ahamiyatga ega. Yangi milliy ta’lim dasturini muvaffaqiyatli joriy etish uchun o‘qituvchilarga bir xil mazmundagi tayyorgarlikni taklif qilish bilan cheklanmasdan, ularning fan yo‘nalishi, pedagogik tajribasi, kasbiy ehtiyoji va faoliyat yuritayotgan ta’lim muassasasi sharoitlarini hisobga olish zarur. Shuningdek, malaka oshirish tashkilotlari, metodik xizmatlar, maktab rahbariyati va pedagogik jamoalar o‘rtasida izchil hamkorlikni yo‘lga qo‘yish muhimdir.

Mazkur maqolaning maqsadi yangi milliy ta’lim dasturini ishlab chiqish va joriy etish jarayonida pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimini takomillashtirishning nazariy asoslarini tahlil qilish, mavjud yondashuvlarning imkoniyatlarini aniqlash hamda ta’lim amaliyotida qo‘llash mumkin bo‘lgan tashkiliy-metodik takliflarni ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsad doirasida pedagogik mahoratning tarkibiy qismlari, kasbiy rivojlanishning samarali shakllari, dastur mazmuni bilan malaka oshirish o‘rtasidagi bog‘liqlik va pedagogik faoliyat natijalarini baholash masalalariga alohida e’tibor qaratiladi.

MAVZU BO‘YICHA ADABIYOTLAR TAHLILI

Pedagogik mahoratni rivojlantirish masalasi pedagogika fanida o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi, pedagogik kompetentligi, metodik faoliyati va uzluksiz ta’limi bilan uzviy bog‘liq holda o‘rganiladi. Pedagogik mahoratning nazariy asoslari o‘qituvchining nafaqat fan mazmunini chuqur bilishi, balki ushbu bilimlarni o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, individual imkoniyatlari va ta’lim ehtiyojlariga muvofiq yetkazib bera olishini ham nazarda tutadi. Shu nuqtayi nazardan, pedagogik mahorat kasbiy bilim, amaliy ko‘nikma, kommunikativ qobiliyat, ijodkorlik va refleksiv faoliyatning o‘zaro birligi sifatida namoyon bo‘ladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda o‘qituvchining kasbiy rivojlanishi bir martalik tayyorgarlik jarayoni emas, balki butun mehnat faoliyati davomida davom etadigan uzluksiz jarayon sifatida talqin qilinadi. Bu jarayon boshlang‘ich pedagogik ta’lim, kasbga moslashuv, malaka oshirish, mustaqil ta’lim, mentorlik va tajriba almashish kabi o‘zaro bog‘liq bosqichlarni qamrab oladi. Bunday yondashuv

o‘qituvchining kasbiy ehtiyojlari vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishini va yangi ta’lim talablari uning bilim hamda ko‘nikmalarini muntazam yangilab borishni talab etishini hisobga oladi.

OECD tomonidan amalga oshirilgan TALIS xalqaro tadqiqotlarida pedagoglarning kasbiy rivojlanish faoliyati, malaka oshirish imkoniyatlari va ularning dars jarayoniga ta’siri o‘rganilgan. TALIS 2018 natijalarida mazmunan puxta tashkil etilgan, hamkorlikka va faol o‘rganishga asoslangan kasbiy rivojlanish mashg‘ulotlari o‘qituvchilar tomonidan samarali deb baholanishi qayd etilgan. Hisobotda o‘qituvchilarning o‘zaro tajriba almashishi, dars amaliyotida yangi bilimlarni sinab ko‘rishi va kasbiy ehtiyojlarga mos tayyorgarlikdan o‘tishi muhimligi ta’kidlangan [1]. Bu xulosalar milliy ta’lim dasturini joriy etish jarayonida malaka oshirishni faqat nazariy ma’lumot berish bilan cheklamaslik zarurligini ko‘rsatadi.

OECDning 2025-yilda e’lon qilingan TALIS 2024 hisobotida ham pedagoglarning kasbiy rivojlanishi, mentorlik, uzluksiz ta’lim va o‘qituvchilarning kasbiy ehtiyojlariga mos imkoniyatlarni yaratish masalalariga e’tibor qaratilgan. Hisobotda kasbiy rivojlanish faoliyatining o‘qituvchi uchun amaliy ahamiyati uning dars maqsadlariga erishishi va o‘z kasbiy faoliyatini samarali tashkil etishi bilan bog‘liq jihatlar orqali ko‘rib chiqiladi [2]. Mazkur yondashuv pedagoglarning malakasini oshirishda mashg‘ulotlarning sonidan ko‘ra, o‘zlashtirilgan bilim va ko‘nikmalarning ta’lim amaliyotiga qanday tatbiq etilishini baholash muhimligini anglatadi.

Darling-Hammond, Hyler va Gardner tomonidan olib borilgan tadqiqotda samarali o‘qituvchi kasbiy rivojlanishining muhim xususiyatlari tahlil qilingan. Mualliflar mazmuniy yo‘nalganlik, faol o‘rganish, hamkorlik, amaliy modellashtirish, ekspert ko‘magi va izchil davomiylikni samarali kasbiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismlari sifatida ko‘rsatadilar [3]. Ushbu fikrlar yangi milliy ta’lim dasturini o‘zlashtirish jarayonida o‘qituvchilarga tayyor metodik tavsiyalarni taqdim etish bilan bir qatorda, darslarni loyihalash, mashg‘ulotlarni sinab ko‘rish va olingan natijalarni tahlil qilish imkoniyatini yaratish lozimligini asoslaydi.

Kraft, Blazar va Hogan tomonidan amalga oshirilgan meta-tahlilda o‘qituvchilarga individual pedagogik ko‘mak berish va murabbiylikka asoslangan yondashuvlarning ta’lim jarayoniga ta’siri o‘rganilgan. Tadqiqot natijalari pedagogik faoliyatga yaqin sharoitda tashkil etilgan murabbiylik va kasbiy ko‘mak o‘qitish amaliyotini yaxshilashga xizmat qilishi mumkinligini ko‘rsatadi [4]. Shuning uchun pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimida tajribali o‘qituvchilarning mentorlik faoliyatini yo‘lga qo‘yish, yosh mutaxassislar va yangi dasturga o‘tayotgan pedagoglarga amaliy yordam ko‘rsatish muhim yo‘nalish hisoblanadi.

Milliy ta’lim dasturini ishlab chiqish va joriy etish nuqtayi nazaridan qaralganda, ta’lim mazmuni bilan pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi o‘rtasidagi uzviylik alohida ahamiyat kasb etadi. Agar yangi dasturda kompetensiyaviy yondashuv, fanlararo integratsiya, muammoli ta’lim yoki shakllantiruvchi baholashga ustuvor

ahamiyat berilsa, pedagoglarning malaka oshirish mazmuni ham ushbu yo‘nalishlarni qamrab olishi kerak. Aks holda, dasturda belgilangan natijalar bilan o‘qituvchining kundalik faoliyati o‘rtasida tafovut yuzaga kelishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, pedagogik mahoratni rivojlantirishning samaradorligi o‘qituvchining individual ehtiyojlarini hisobga olish, kasbiy hamkorlikni rivojlantirish, amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish va kasbiy rivojlanish natijalarini muntazam tahlil qilish bilan chambarchas bog‘liq. Shu bilan birga, mazkur yondashuvlarni milliy ta’lim dasturining mazmuni, mamlakat ta’lim tizimining tashkiliy imkoniyatlari va muayyan ta’lim muassasasi sharoitlariga moslashtirish zarur. Ushbu maqolada aynan shu jihatlar pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimini takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari sifatida ko‘rib chiqiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, unda pedagogik mahoratni rivojlantirish va milliy ta’lim dasturini joriy etish masalalariga oid ilmiy adabiyotlar, xalqaro tadqiqotlar va kasbiy rivojlanish yondashuvlari tahlil qilindi. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, faoliyatga asoslangan ta’lim tamoyillari va uzluksiz kasbiy rivojlanish konsepsiyasi tashkil etadi. Tizimli yondashuv pedagogik mahoratni o‘qituvchining alohida ko‘nikmalari yig‘indisi sifatida emas, balki bilim, metodik tayyorgarlik, amaliy faoliyat, muloqot va refleksiyaning o‘zaro ta’siriga asoslangan yaxlit hodisa sifatida o‘rganish imkonini beradi.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida milliy ta’lim dasturini amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan pedagogik kompetensiyalarni aniqlashga e’tibor qaratildi. Bunda fan mazmunini chuqur bilish, o‘quv natijalarini rejalashtirish, o‘qitish metodlarini tanlash, o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish, baholash vositalaridan foydalanish va raqamli resurslarni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish kabi yo‘nalishlar asosiy tarkibiy qismlar sifatida qaraldi.

Tahlil jarayonida ilmiy adabiyotlarni o‘rganish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, tasniflash va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi. Qiyosiy tahlil orqali kasbiy rivojlanishning an’anaviy kurslarga asoslangan shakllari bilan amaliyotga yo‘naltirilgan, hamkorlikka asoslangan yondashuvlar o‘rtasidagi farqlar ko‘rib chiqildi. Umumlashtirish va tasniflash natijasida pedagogik mahoratni rivojlantirishning mazmuniy, tashkiliy, metodik va baholashga oid tarkibiy qismlari ajratildi.

Pedagogik modellashtirish usuli asosida yangi milliy ta’lim dasturini joriy etish bilan kasbiy rivojlanish tizimi o‘rtasidagi uzviylikni ta’minlashga qaratilgan takomillashtirilgan tashkiliy-metodik model ishlab chiqildi. Ushbu model ilmiy adabiyotlar tahliliga asoslangan konseptual taklif bo‘lib, uning samaradorligi alohida empirik tajriba-sinov orqali tasdiqlangan deb da’vo qilinmaydi. Modelni amaliyotga joriy etishdan oldin uni turli ta’lim muassasalarida sinovdan o‘tkazish, pedagoglarning kasbiy ehtiyojlarini o‘rganish va natijalarni tegishli mezonlar asosida baholash zarur.

NATIJALAR

O‘tkazilgan nazariy tahlil yangi milliy ta’lim dasturini muvaffaqiyatli joriy etishda pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimi alohida yordamchi faoliyat sifatida emas, balki ta’lim mazmunini yangilash jarayonining tarkibiy qismi sifatida tashkil etilishi lozimligini ko‘rsatdi. Bunda dastur mazmunini ishlab chiquvchilar, malaka oshirish tashkilotlari, metodik xizmatlar, ta’lim muassasalari rahbarlari va pedagoglar o‘rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega. O‘quv dasturida belgilangan kompetensiyalar pedagoglar uchun zarur bo‘lgan kasbiy ko‘nikmalar bilan bog‘lanishi, malaka oshirish mazmuni esa aynan shu ehtiyojlardan kelib chiqib shakllantirilishi kerak.

Birinchi muhim natija pedagogik mahoratni rivojlantirish mazmunini yangilanayotgan ta’lim dasturining maqsad va natijalari bilan muvofiqlashtirish zarurligidir. Buning uchun dastlab yangi dasturda belgilangan o‘quv natijalari tahlil qilinib, ularni ta’minlash uchun o‘qituvchilardan talab etiladigan bilim, ko‘nikma va kasbiy kompetensiyalar aniqlanishi lozim. Keyingi bosqichda ushbu kompetensiyalar pedagoglarning mavjud tayyorgarligi bilan taqqoslanib, kasbiy rivojlanish ehtiyojlari belgilanadi. Natijada barcha pedagoglarga bir xil mazmundagi kurslarni taklif qilish o‘rniga, fan yo‘nalishi, ish tajribasi va aniqlangan ehtiyojlarga moslashtirilgan rivojlanish dasturlarini shakllantirish imkoniyati paydo bo‘ladi.

Ikkinchi natija malaka oshirishning nazariy va amaliy qismlari o‘rtasidagi mutanosiblikni kuchaytirish zarurligi bilan bog‘liq. Pedagog yangi ta’lim dasturining mazmuni va talablarini bilishi bilan birga, ushbu talablarni dars rejasiga aylantira olishi, mos metodlarni tanlashi, o‘quvchilarning bilimini tegishli mezonlar asosida baholashi va dars natijalariga qarab o‘z faoliyatini takomillashtirishi kerak. Shu sababli kasbiy rivojlanish dasturlariga dars ishlanmalari tayyorlash, namunaviy mashg‘ulotlarni tahlil qilish, amaliy vaziyatlarni muhokama etish, mikroo‘qitish va o‘zaro dars kuzatuvlarini kiritish maqsadga muvofiq.

Uchinchi natija kasbiy rivojlanishni uzluksiz va bosqichma-bosqich tashkil etish zarurati bilan izohlanadi. Pedagogik mahorat qisqa muddatli mashg‘ulotlar natijasida to‘liq shakllanmaydi. O‘qituvchi yangi usullarni o‘zlashtirishi, ularni sinfda qo‘llashi, yuzaga kelgan qiyinchiliklarni aniqlashi va olingan tajriba asosida faoliyatini qayta ko‘rib chiqishi uchun muayyan vaqt hamda metodik ko‘makka ehtiyoj sezadi. Shu bois malaka oshirish kurslaridan keyin ham pedagogni kuzatib borish, masofaviy maslahatlar tashkil etish, metodik materiallar bilan ta’minlash va tajriba almashish imkoniyatlarini saqlab qolish lozim.

To‘rtinchi natija pedagogik hamkorlik va mentorlikning kasbiy rivojlanishdagi o‘rnini kuchaytirish bilan bog‘liq. Ta’lim muassasalarida tajribali pedagoglarning yangi dastur talablarini o‘zlashtirayotgan hamkasblariga metodik ko‘mak berishi, birgalikda dars rejalashtirishi va o‘quv natijalarini muhokama qilishi amaliy tajribaning tarqalishiga yordam beradi. Bunday faoliyatni faqat norasmiy tashabbus sifatida qoldirmasdan, metodik birlashmalar, fan guruhlari va kasbiy hamjamiyatlar faoliyatiga izchil kiritish zarur. Shu bilan birga, mentorlik nazorat yoki jazolash

vositasi emas, balki o‘qituvchining kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi hamkorlik shakli sifatida tashkil etilishi kerak.

Beshinchi natija pedagogik mahoratni baholashda faqat kursni tugatganlik yoki sertifikat olganlik bilan cheklanmaslik zarurligini ko‘rsatadi. Kasbiy rivojlanish samaradorligini aniqlashda pedagogning darsni loyihalash sifati, metodlarni maqsadga muvofiq tanlashi, baholash vositalaridan foydalanishi, o‘quvchilar bilan muloqoti va o‘z faoliyatini tahlil qilish qobiliyati hisobga olinishi lozim. Bunda o‘quvchilarning o‘zlashtirish natijalari ham muhim ko‘rsatkich bo‘lishi mumkin, biroq ular o‘qituvchi faoliyatining yagona mezoni sifatida qo‘llanmasligi kerak. O‘quvchilarning boshlang‘ich tayyorgarligi, ta’lim muhiti, mavjud resurslar va boshqa omillar ham natijalarga ta’sir ko‘rsatadi.

Oltinchi natija raqamli texnologiyalarni pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimiga maqsadli integratsiya qilish zarurati bilan tavsiflanadi. Raqamli platformalar orqali o‘quv materiallarini tarqatish, masofaviy maslahatlar tashkil etish, pedagoglarning kasbiy rivojlanish portfoliolarini yuritish va o‘zlashtirilgan ko‘nikmalarni qayd etish mumkin. Biroq raqamli vositalardan foydalanish o‘z-o‘zicha sifatli kasbiy rivojlanishni ta’minlamaydi. Ularning mazmuni pedagogik maqsadga xizmat qilishi, foydalanish imkoniyatlari hududiy va texnik sharoitlarga mos bo‘lishi hamda pedagoglarning raqamli savodxonligini rivojlantirish bilan birga olib borilishi kerak.

Tahlil natijalarini umumlashtirish asosida pedagogik mahoratni rivojlantirishning quyidagi o‘zaro bog‘langan bosqichlardan iborat modeli taklif etiladi: kasbiy ehtiyojlarni aniqlash, kompetensiyalarni belgilash, individual rivojlanish rejasini tuzish, amaliy tayyorgarlikni tashkil etish, pedagogik faoliyatda yangi yondashuvlarni sinab ko‘rish, mentorlik va metodik hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, natijalarni baholash hamda olingan xulosalar asosida rivojlanish rejasini yangilash. Modelning muhim xususiyati shundaki, baholash jarayoni yakuniy bosqich bilangina cheklanmaydi, balki kasbiy rivojlanishning barcha bosqichlarida amalga oshiriladi.

Mazkur modelni joriy etish ta’lim dasturining mazmuni bilan pedagoglarning amaliy faoliyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, modelni qo‘llash natijalarini aniqlash uchun pedagoglarning kasbiy rivojlanish dinamikasi, dars jarayonidagi o‘zgarishlar, metodik hamkorlik darajasi va o‘quv natijalari bo‘yicha muntazam ma’lumot to‘plash talab etiladi. Bu esa taklif etilgan yondashuvni ta’lim muassasalarining real sharoitida tekshirish va zarur hollarda takomillashtirish imkonini beradi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimini yangi milliy ta’lim dasturini joriy etish jarayonidan ajratib ko‘rib bo‘lmasligini ko‘rsatadi. Dasturda belgilangan maqsadlar o‘qituvchining kundalik faoliyatida aniq pedagogik harakatlar orqali namoyon bo‘lgandagina ta’lim mazmunidagi yangilanish amaliy natijaga aylanadi. Shu sababli dastur ishlab chiqish jarayonidayoq pedagoglarni tayyorlash masalalarini rejalashtirish, zarur metodik materiallarni ishlab chiqish va kasbiy rivojlanish mexanizmlarini belgilash lozim. Bunday yondashuv dastur joriy

etilgandan keyin yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan metodik qiyinchiliklarni oldindan aniqlashga yordam beradi.

Xalqaro tadqiqotlarda qayd etilgan xulosalar ham kasbiy rivojlanishning amaliy faoliyat bilan bog‘liq shakllariga e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi. OECDning TALIS tadqiqotlarida hamkorlikka asoslangan kasbiy o‘rganish, pedagogik amaliyotni tahlil qilish va o‘qituvchilarning ehtiyojlariga mos tayyorgarlik muhim yo‘nalishlar sifatida yoritilgan [1; 2]. Bu xulosalar milliy ta’lim dasturini joriy etish sharoitida o‘qituvchilar uchun nazariy mashg‘ulotlar bilan bir qatorda amaliy topshiriqlar, o‘zaro kuzatuvlar va kasbiy maslahatlarni tashkil etish maqsadga muvofiqligini asoslaydi.

Shu bilan birga, xalqaro tajribani to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirish emas, balki milliy ta’lim tizimining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda moslashtirish muhimdir. Ta’lim muassasalarining moddiy-texnik imkoniyatlari, pedagoglarning ish yuklamasi, hududlar o‘rtasidagi resurslar farqi va metodik xizmatlarning faoliyat darajasi kasbiy rivojlanish dasturlarining samaradorligiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun yagona milliy talablar bilan birga, mahalliy ehtiyojlarni hisobga oluvchi moslashuvchan mexanizmlar ham yaratilishi kerak.

Pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimini takomillashtirishda o‘qituvchining individual mas’uliyati bilan institutsional qo‘llab-quvvatlash o‘rtasidagi muvozanat ham muhimdir. O‘qituvchidan muntazam ravishda o‘z ustida ishlash talab etiladi, biroq buning uchun unga zarur vaqt, metodik resurslar, hamkasblar bilan hamkorlik qilish imkoniyati va rahbariyat tomonidan qo‘llab-quvvatlash taqdim etilishi lozim. Kasbiy rivojlanishni faqat pedagogning shaxsiy tashabbusiga bog‘lash tizimli o‘zgarishlarni cheklashi mumkin. Aksincha, ta’lim muassasasida tajriba almashish va yangiliklarni sinab ko‘rish qo‘llab-quvvatlansa, pedagogik mahoratni rivojlantirish kundalik faoliyatning tabiiy qismiga aylanadi.

Taklif etilayotgan modelni amalga oshirishda pedagoglarning kasbiy rivojlanish natijalarini baholash masalasi alohida e’tibor talab qiladi. Baholashning asosiy maqsadi o‘qituvchilarni o‘zaro taqqoslash yoki ularning faoliyatini faqat raqamli ko‘rsatkichlar bilan cheklash emas, balki kasbiy ehtiyojlarni aniqlash va keyingi rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashdan iborat bo‘lishi kerak. Buning uchun o‘zini o‘zi baholash, dars ishlanmalarini tahlil qilish, metodik kuzatuv, o‘quvchilar faoliyatini o‘rganish va mentor fikr-mulohazalarini birgalikda qo‘llash maqsadga muvofiq.

Mazkur yondashuvning amaliy ahamiyati shundaki, u malaka oshirish tizimini tadbirlar va kurslar majmuasidan pedagogning real kasbiy ehtiyojlariga javob beradigan uzluksiz rivojlanish jarayoniga aylantirishga qaratilgan. Biroq taklif etilgan modelning samaradorligi hozircha nazariy tahlil asosida asoslangan bo‘lib, uni amaliyotga joriy etish natijalarini alohida tajriba-sinov tadqiqotlari orqali tekshirish zarur. Bunday tadqiqotlarda pedagoglarning boshlang‘ich va yakuniy kasbiy ko‘rsatkichlarini taqqoslash, kasbiy rivojlanish faoliyatining dars amaliyotiga ta’sirini kuzatish va ta’lim muassasalaridagi tashkiliy sharoitlarni hisobga olish lozim.

Umuman olganda, yangi milliy ta’lim dasturini joriy etish jarayonida pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimini takomillashtirish ta’lim mazmuni, metodik tayyorgarlik, kasbiy hamkorlik va natijalarni baholashning o‘zaro uyg‘unligini talab qiladi. Bunday tizimning barqaror ishlashi pedagoglarning kasbiy rivojlanishiga muntazam sarmoya kiritish, metodik yordamni amaliyotga yaqinlashtirish va ta’lim muassasalarida hamkorlik madaniyatini shakllantirish bilan belgilanadi.

XULOSA

Yangi milliy ta’lim dasturini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish ta’lim mazmunini yangilash bilan bir qatorda, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi va pedagogik mahoratini rivojlantirish tizimini ham takomillashtirishni talab etadi. Ta’lim dasturida belgilangan maqsad va natijalarning amaliyotda ro‘yobga chiqishi o‘qituvchilarning zamonaviy pedagogik yondashuvlarni tushunishi, ularni o‘quv jarayoniga tatbiq eta olishi va o‘z faoliyatini tahlil qilish ko‘nikmalariga bevosita bog‘liq.

Tahlil natijalariga ko‘ra, pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimini takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari sifatida kasbiy rivojlanish mazmunini milliy ta’lim dasturiga muvofiqlashtirish, pedagoglarning individual ehtiyojlarini aniqlash, nazariy tayyorgarlikni amaliy mashg‘ulotlar bilan uyg‘unlashtirish, mentorlik va kasbiy hamkorlikni rivojlantirish, raqamli vositalardan maqsadli foydalanish hamda natijalarni muntazam baholash belgilandi.

Pedagoglarning kasbiy rivojlanishini uzluksiz jarayon sifatida tashkil etish alohida ahamiyatga ega. Malaka oshirish kurslari davomida o‘zlashtirilgan bilimlar dars amaliyotida sinab ko‘rilishi, tajriba natijalari hamkasblar bilan muhokama qilinishi va aniqlangan ehtiyojlar asosida keyingi rivojlanish rejalari yangilanishi lozim. Bunday yondashuv kasbiy rivojlanish faoliyatining o‘qituvchining kundalik ishiga ta’sirini kuchaytirishga yordam beradi.

Shuningdek, ta’lim muassasalarida metodik hamkorlik muhitini yaratish, tajribali pedagoglarning mentorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va o‘qituvchilarga amaliy tajriba almashish imkoniyatlarini taqdim etish zarur. Kasbiy rivojlanish natijalarini baholashda sertifikatlar soni bilan cheklanmasdan, pedagogik faoliyatdagi o‘zgarishlar, darsni tashkil etish sifati va o‘quvchilarning ta’lim natijalarini kompleks ravishda tahlil qilish maqsadga muvofiq.

Maqolada taklif etilgan tashkiliy-metodik model kasbiy ehtiyojlarni aniqlashdan boshlab, amaliy tayyorgarlik, mentorlik, natijalarni baholash va rivojlanish rejasini yangilashgacha bo‘lgan uzviy jarayonni qamrab oladi. Uni ta’lim muassasalarida bosqichma-bosqich sinovdan o‘tkazish, pedagoglarning fikr-mulohazalarini o‘rganish va olingan natijalar asosida takomillashtirish tavsiya etiladi.

Xulosa qilib aytganda, yangi milliy ta’lim dasturining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi ta’lim mazmuni va pedagogik mahoratni rivojlantirish tizimining o‘zaro uyg‘unligiga bog‘liq. Pedagogning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga

yo‘naltirilgan tizimli, amaliy va uzluksiz yondashuv ta’lim sifatini oshirish, zamonaviy o‘qitish usullarini keng joriy etish hamda milliy ta’lim dasturida belgilangan natijalarga erishish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. OECD. TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. Paris: OECD Publishing, 2019. DOI: https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en.
2. OECD. Results from TALIS 2024: The State of Teaching. Paris: OECD Publishing, 2025. DOI: https://doi.org/10.1787/90df6235-en.
3. Darling-Hammond L., Hyler M. E., Gardner M. Effective Teacher Professional Development. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute, 2017. DOI: https://doi.org/10.54300/122.311.
4. Kraft M. A., Blazar D., Hogan D. The Effect of Teacher Coaching on Instruction and Achievement: A Meta-Analysis of the Causal Evidence // Review of Educational Research. 2018. Vol. 88, No. 4. P. 547–588. DOI: https://doi.org/10.3102/0034654318759268.
5. Guskey T. R. Evaluating Professional Development. Thousand Oaks, CA: Corwin Press, 2000.
6. Timperley H. Teacher Professional Learning and Development. Educational Practices Series, No. 18. Brussels: International Academy of Education; Geneva: International Bureau of Education, 2008.
7. Shulman L. S. Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching // Educational Researcher. 1986. Vol. 15, No. 2. P. 4–14. DOI: https://doi.org/10.3102/0013189X015002004.
8. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. 5th ed. New York: Teachers College Press, 2016.
9. Hargreaves A., Fullan M. Professional Capital: Transforming Teaching in Every School. New York: Teachers College Press, 2012.
10. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr. https://lex.uz/docs/5013007.